
Meșteri constructori angajați pe șantierele orașului Bistrița între anii 1475–1520

Dr. Mihaela Sanda SALONTAI

Cercetător independent
mssalontai@gmail.com

Rezumat. Începând din ultimul sfert al secolului al XV-lea, orașul Bistrița a cunoscut o perioadă de intensă activitate edilitară, care a durat mai multe decenii și în care au fost construite, renovate sau extinse edificii publice printre care: fortificația, baia comunală, școala, berăria, clădirea Primăriei, arsenalul etc. Articolul prezintă aspecte referitoare la organizarea șantiereleor, materialele de construcții și categoriile de meșteri implicați, bazate pe datele consemnate în registrele de socoteli ale orașului din ultimul sfert al secolului al XV-lea și primele două decenii ale celui următor.

Cuvinte cheie: pietrar, zidar, dulgher, cărămidar, zid de apărare, turn, poartă.

Building Craftsmen employed on the town's building sites of Bistrița between 1475 and 1520

Abstract. Starting from the last quarter of the fifteenth century, the city of Bistrița experienced a period of intense building activity that lasted several decades and concerned the construction, renovation or extension of numerous public buildings comprising the fortification, the bathhouse, the town hall, the school, the brewery, the arsenal etc. The paper presents aspects related to the organization of construction sites, the building materials employed and the craftsmen involved based on the information recorded in the city's account books from the last quarter of the fifteenth century and the first two decades of the sixteenth century.

Keywords: stonemason, bricklayer, carpenter, brickmaker, city wall, tower, gate.

Ultimele trei decenii ale secolului al XV-lea și prima jumătate a veacului următor au reprezentat pentru Bistrița o perioadă de efervescentă edilitară în care a orașul a fost înconjurat cu ziduri de piatră și au fost construite, refăcute sau renovate numeroase edificii publice printre care baia comunală, berăria, clădirea consistoriului, arsenalul și lupanarul. Două evenimente importante au creat premisele acestui demers și anume incendiul care a mistuit orașul în 1457, când a ars și sediul Primăriei, și redobândirea drepturilor și libertăților de oraș liber regal, în 1465, când a obținut aprobarea regelui pentru demolarea cetății construite de Ioan (Iancu) de Hunedoara și folosirea pietrei rezultate la fortificarea orașului.

Informațiile despre lucrările de construcții realizate în această perioadă sunt cuprinse în registrele de socoteli ale magistratului, recent editate online de cercetătorii Zsolt Simon de la Institutul de Studii Socio-Umane al Academiei Române din Târgu Mureș și András Péter Szabó de la Institutul de Istorie al Academiei Ungare din Budapesta; materialul publicat acoperă perioada dintre anii 1461–1520 și reprezintă doar prima parte a registrelor de socoteli din arhiva orașului Bistrița, aflată în inventarul Serviciului Județean Cluj al Arhivelor Naționale.¹ Păstrate fragmentar, socotelile cuprind evidența veniturilor și cheltuielilor orașului pentru anii 1461–1462, 1475, 1486–1487, 1492–1493, 1503–1505, 1511–1514, 1517–1520.

Cadrul construit al orașului medieval era structurat pe o rețea formată din patru ulițe principale cu prospect larg (Hospitalului / Spittelgasse, Trăistarilor / Beutlergasse, Lemnelor/ Holzgasse, Ungurilor / Ungergasse), care convergeau spre o piață centrală având în centru biserica parohială Sf. Nicolae (Fig. 1). Centura de ziduri cu care a fost înconjurat orașul interior era întărită cu turnuri de apărare și prevăzută cu șase porți, dintre care trei principale dispuse pe laturile de vest (Spitteltor/Poarta Hospitalului și Ungertor/Poarta Ungurilor²) și est (Holztor/Poarta Lemnelor), la care se adăugau trei porți secundare pe laturile de nord (Fleischertürl/Poarta Măcelarilor, *portula macellorum*, care dădea spre Târgul de vite), de sud (Krotentürl) și de est (Crewalt) (Fig. 2, 3)³. Data începerii edificării fortificației din piatră nu este cunoscută, dar ea trebuie plasată cândva după anul 1465, când regele, la solicitarea făcută în numele comunității de jurații Jacob Krechmer (Kretschmer) și Georg Eyben, a încuviințat ridicarea zidurilor de apărare în jurul orașului.⁴ Informații cu privire la lucrările realizate pe șantierul fortificației și la clădirile publice avem începând din

1 *Die mittelalterlichen Rechnungsbücher der Stadt Bistritz in Siebenbürgen (1461-1520)*, Ed. Zsolt Simon, András Péter Szabó, Ungarisches Institut an der Universität Regensburg, 2013. Ediție online <https://www.ungarisches-institut.de/forschungen/projekte/laufende-projekte/251-die-mittelalterlichen-rechnungsbücher-der-stadt-bistritz-in-siebenbürgen-2.html>

2 „Porta de Ongari” în legenda planului lui G. M. Visconti reproduc în Mappa della Transilvania, Hermannstadt, 1699.

3 Într-o descriere de secol XVIII a orașului, sunt amintite doar cele două porți secundare de la nord și sud: „Grosze Thore seynd alhier 3. nemlich das Holz-Unger und Spithal Thor, und 2. Kleine Thürl, nemlich das Fleischer und Krathen Thürel”. Borbély 1943, p. 213.

4 UB VI, Nr. 3425.

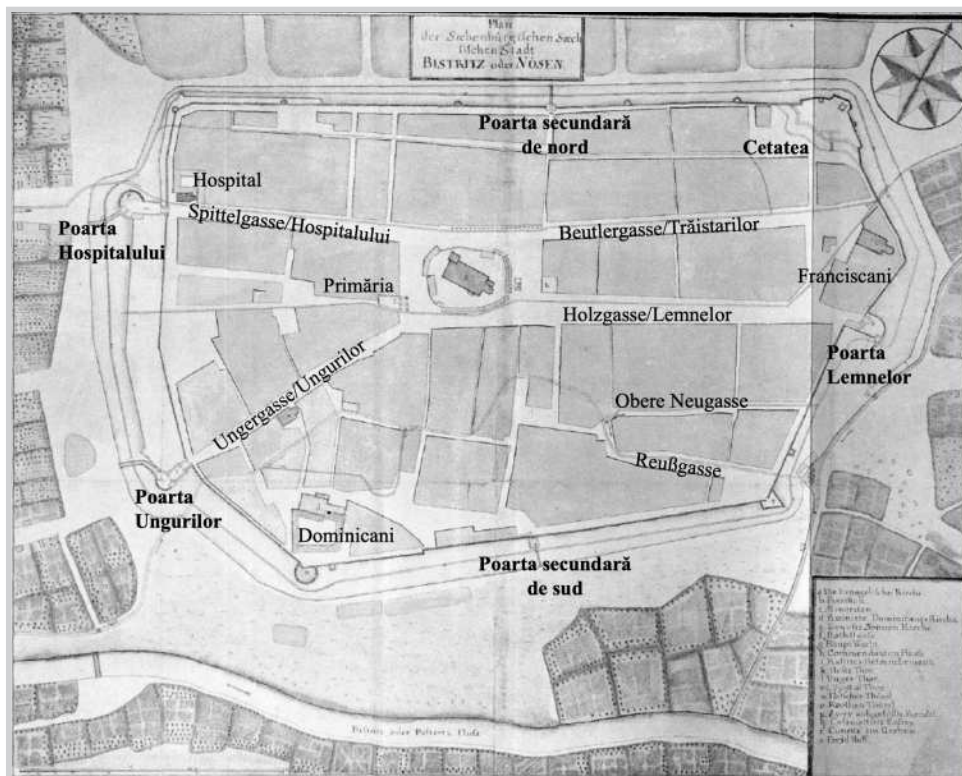

Fig. 1. Planul orașului Bistrița, Stephan Lutsch, 1736 (după Borbély 1943)

Fig. 2. Planul Porții Măcelarilor de pe latura de nord, detaliu din planul Theuernern, 1750 (Österreichisches Staatsarchiv Viena, Kriegsarchiv)

Fig. 3. Planul porții secundare de sud, detaliu din planul Theuernern, 1750 (Österreichisches Staatsarchiv Viena, Kriegsarchiv)

anul 1475, când în registrul de cheltuieli era înregistrat un meșter zidar, *Petrus Murator*, care ajutat de trei muncitori a lucrat la zidul de apărare, pentru care au fost aduse 23 de transporturi de piatră de la cetatea dezafectată, șase transporturi de piatră de la o carieră

(*ex steynbruch*) și 26 de transporturi de nisip pentru mortar.⁵ Următoarele înregistrări care ne-au parvenit datează din anii 1486 și 1487 când s-a lucrat la zidirea și acoperirea turnului de la Poarta Hospitalului (*turris penes hospitalensem*),⁶ la construcția unui nou lupanar,⁷ la clădirea Primăriei, la turnul din cetate (*ratione turris in castro civitatis*), situat pe colțul de nord-est al incintei, și la șanțul cu apă; apoi, în vara anului 1488, se plăteau transporturi de piatră pentru construcția turnului de la Poarta Ungurilor/Ungertor și se aducea lemn pentru construcția podului respectiv.⁸ Printre meșterii atestați în această perioadă s-au numărat: un maestru pietrar (*Petrus lapicida* sau *cementarius*), trei dulgheri (maistrul Johannes *carpentarius* și meșterii Erasmus și Thomas), doi cărămidari (Leonhard și Servacius *laterator*) și doi tâmplari (Georgius și Martinus *mensator*), care au pregătit matrițe din lemn pentru confecționarea cărămizilor destinate clădirii Primăriei.⁹ În 1492 a continuat lucrul la șanțul de apărare și a fost construit acoperișul turnului de la Poarta Lemnelor și cel al zidului fortificației din vecinătatea hospitalului, pentru care s-au cumpărat 2.300 de olane (Fig. 4). În deceniul următor a continuat lucrul la zidirea curtinelor, pentru care în 1503 s-au adus 17 butoaie cu var (*doleis calcis*) de la Turda și Moldovenești/Burgdorf/Várfalva (*Warfalw*)¹⁰ și

Fig. 4. Vedere cu Poarta Lemnelor înaintea demolării din 1863 (după Sigerus 1904)

5 Rechnungen_Bistritz_IV_a_5.

6 Rechnungen_Bistritz_IV_c_454_Bier. S-a presupus că relieful sculptat cu blazonul regelui Matia Carvin și anul 1484, azi încadrat în Casa Textoris (str. Gh. Șincai, nr. 37), ar proveni de la Poarta Hospitalului și ar marca terminarea turnului porții în anul respectiv. Vezi: Dahinten 1944, pp. 348–349; Băldescu 2012, p. 186.

7 „Item pro asseribus 64 ad lupanar novum assignati sunt d. 60; Item pro cindulis 10,5 ad lupanar novum assignati sunt d. 96; Item Tapasto Thomasch in applicatione argili ad lupanar fl. 05”. Rechnungen_Bistritz_IV_c_454_Bier.

8 4 iunie 1488: „Lazlafy Thomasch cum suis consociis in vecturis calcis 3bus ad edificia turris in platea Hungaricali dati sunt fl. 4,5; Item pro lignis 4or ad edificia pontis in platea Hungaricali d. 69”. Rechnungen_Bistritz_IV_c_454_Bier. Imagini cu Turnul Croitorilor din cetate și cu turnul Porții Ungurilor înainte de demolare, la Gaiu, Duda, Calu 2017, pp. 25, 27. Despre arhitectura porții la Dahinten 1944, p. 329 și Dahinten 1988, pp. 324–328.

9 Rechnungen_Bistritz_IV_a_7.

10 Fost Varfalău, sat situat la cca.12 km sud-vest de Turda.

a fost amenajat șanțul cu apă de lângă Poarta Lemnelor,¹¹ iar în 1505 sunt consemnate alte transporturi de var și piatră de la Turda precum și lucrări la acoperișul zidului de apărare și la podul din sus al uliței Crewalt.¹² În 1512 se mai lucra încă la noua clădire a Primăriei și la zidul fortificației, iar în 1514 se construiau podurile din lemn ale porților principale și se lucra la o poartă mică, probabil Poarta Măcelarilor de pe latura de nord, unde se aducea lemn *pro fabrica eiusdem*;¹³ apoi, în 1517 sunt înregistrate alte lucrări la curtile fortificației, iar în 1520 se lucra la clădirea arsenalului de lângă Poarta Lemnelor, la baia comună (situată la vest de Piața Mică) și la o casă aflată în proprietatea orașului, care a fost cumpărată în 1518 de la Marcus Krocher.¹⁴ Sediul Primăriei ocupa probabil același amplasament din secolul al XVIII-lea, pe colțul de sud-vest al pieței centrale și, după cum arată planul Lutsch din 1736, era o clădire cu etaj, care avea parterul prevăzut cu portic spre piață. Lucrul la fortificație s-a prelungit până la mijlocul secolului al XVI-lea prin întărirea porților principale cu barbacane, construirea unor bastioane pe colțurile laturii de sud și adăugarea unui zvinger apărat de un zid mai scund, pe latura de vest (Fig. 5, 6, 7).¹⁵

Izvoarele atestă existența unei a treia porți

Fig. 5. Planul Porții Hospitalului, detaliu din planul Theumern, 1750 (Österreichisches Staatsarchiv Viena, Kriegsarchiv)

Fig. 6. Planul Porții Lemnelor, detaliu din planul Theumern, 1750 (Österreichisches Staatsarchiv Viena, Kriegsarchiv)

Fig. 7. Planul Porții Ungurilor, detaliu din planul Theumern, 1750 (Österreichisches Staatsarchiv Viena, Kriegsarchiv)

11 Rechnungen_Bistritz_IV_a_10.

12 Rechnungen_Bistritz_IV_a_12.

13 Rechnungen_Bistritz_IV_a_14.

14 „Item die Lune ante Thome apostoli dedimus Marco Krocher ad rationem domus, quam ab ipso emimus, fl. 12; Item die Lune post Stanislai, Marco Krocher ad rationem domus ab eo empta, fl. 58.” Rechnungen_Bistritz_IV_a_17.

15 Dahinten 1944, pp. 333, 335.

secundare, situată pe latura de est, denumită poarta Crewalt/Crewald/Creufelt, care nu este figurată pe planurile oraşului din secolul al XVIII-lea.¹⁶ Uliţa Crewalt, care probabil că a dat numele acestei porţi, se afla în suburbia de est (Obere Vorstadt), iar conform registrelor de impozite din anul 1512, făcea parte din cartierul al patrulea.¹⁷ Din registrele de socoteli rezultă că această poartă a fost construită între anii 1486-87, iar în 1505 s-a lucrat la podul din lemn şi la şanţul cu apă *penes portam Crenwalt/Creufaldt*.¹⁸ Opiniile exprimate în literatură privind localizarea acestei porţi oscilează între un amplasament la nord de claustrul franciscan¹⁹ şi altul în capătul Reußgasse, care era situată la sud de uliţa Lemnelor (Holzgasse).²⁰

Registrelor de socoteli cuprind menţiuni privind categoriile de lucrări realizate, materialele de construcţii folosite şi meşterii angajaţi individual sau în echipe pe şantierele oraşului. Sunt înregistraţi pietrarii (*lapicida, cementarius, Steynmecz, Stayner/Steiner*), zidarii (*murator, Maurer/Murer*), dulgherii (*carpentarius, Zimmermann/Czymmermann*), tâmplarii (*mensator, Tischler*), cărămidarii (*laterator/latripar, Czygler*), ţiglarilor (*tegulator*), tăietorii/spărgătorii de piatră (*fractor lapidum/saxifragus, Steybrech*) precum şi numeroşi lucrători necalificaţi, ajutoare şi muncitori care au participat la aprovizionarea cu materiale sau au prestat diverse servicii. Înregistrările nu conţin, însă, întotdeauna specificări privind obiectivul la care s-a lucrat şi ce anume a făcut meşterul respectiv sau cărui şantier îi erau destinate materialele de construcţie cumpărate.²¹

Pe listele de impozite apar puţini pietrari localnici, cum era meşterul Hans Steinmetz (*Stemetz*), care în 1505 deţinea o casă în al doilea cartier (*quartale secundum*), pentru care plătea 3 dica.²² Tot un pietrar localnic a fost Georg Daum, care în 1496 a construit capela

---

16 Poarta Crewalt nu figurează nici în scurta descriere a oraşului, inclusă în Mappa Weiss din 1736, în care sunt amintite doar porţile secundare de la nord şi sud. Borbély 1943, p. 213.

17 Vezi şi Gündisch 1976, p. 176.

18 Rechnungen_Bistritz_IV_c_454_Bier; Rechnungen_Bistritz_IV_a_6; Rechnungen_Bistritz_IV_a_12.

19 Dahinten 1944, p. 319 şi p. 328 fig. 5.

20 Băldescu 2012, pp. 187, 190.

21 Spre exemplu, în iunie 1512 Johannes Murator era plătit cu 5 florini *ad sortem suorum laborum*, iar în luna octombrie a aceluiaşi an, un dulgher primea 2 florini *ad sortem suorum laborum factorum ad usum civitatis*. Rechnungen_Bistritz_IV_a_13. Vezi şi anexa.

22 Rechnungen_Bistritz_IV_a_12. Oraşul era împărţit în patru cartiere de impozitare, numite pătrimi/cvartale (*quartale*), reprezentând fiecare circa un sfert din suprafaţa oraşului interior şi care includeau o latură a pieţei centrale şi suburbiile. Primul cartier acoperea zona de sud-vest, cu uliţa Ungurilor/Ungergasse, conventul dominican şi mănăstirea surorilor dominicane, al doilea cuprindea zona de nord-vest cu uliţa Hospitalului/Spittelgasse până la uliţa Nouă/Neugasse spre sud şi uliţa Măcelarilor/Fleischergasse spre est, al treilea se afla în zona de nord-est cu uliţa Trăistarilor/Beutlergasse, până la uliţa Lemnelor/Holzgasse spre sud, iar al patrulea era în partea de sud-est, la sud de Holzgasse. Vezi Gündisch 1976, p. 176.

Sf. Leonard din Jelna²³ și care ar putea fi același cu meșterul Georgius care în 1514 a lucrat, alături de Johannes Lapidida, la una din porțile mici ale orașului, probabil a Măcelarilor, aflată atunci în construcție.²⁴ Dintre pietrarii angajați pe șantierele orașului poate fi bănuțit ca fiind localnic și *magister Petrus Lapidida* sau *cementarius*, care în 1487 lucra la turnul de la Poarta Hospitalului și care, foarte probabil, era unul și același cu *Petrus lapidida*, în casa căruia a fost redactat testamentul lui Albertus Litteratus de Mara din decembrie 1502, când meșterul era deja decedat.²⁵ O parte dintre pietrari erau rezidenți cu chirie (*inquilini*), ca meșterul anonim găzduit în 1475 la Hannes Kroner sau Simon Steinmetz (*Steynmeecz*), care între 1486 și 1487 a locuit la Merten Kretschmer (*Creczmer*), un membru al bogatei și influentei familii de patricieni Kretschmer, atestat în 1492 în funcția de jurat al orașului.²⁶ Despre activitatea meșterului pietrar Simon la Bistrița nu avem nici un fel informații. Este posibil ca el să fi lucrat pentru familia Kretschmer, dar și la Jelna, sat situat la cca. 6 km de Bistrița, unde în 1487–89 a fost construită sacristia bisericii parohiale de către un pietrar cu același nume.²⁷ Dintre pietrarii atestați pe listele de impozite ca *inquilini*, unii s-au stabilit la Bistrița, ca meșterul Jurg Steyner, care în 1487 era chiriaș în casa văduvei lui Simon Schuler de pe Ungergasse, iar în 1505 deținea o casă în oraș (*Jurg Stemetcz*).²⁸

Un maistru pietrar prezent pentru o perioadă mai îndelungată pe șantierele bistrățene a fost *magister Johannes lapidida*. Rămâne incert dacă era unul și același cu Hans Steinmetz amintit mai sus. El a condus și executat lucrările desfășurate în vara anului 1512 la curtile fortificației, pentru care a fost retribuit în acord, precum și la clădirea Primăriei, unde a construit, printre altele, o boltă (*balta* [!]), primind până la sfârșitul lunii septembrie în total 89 florini și șapte denari, la care se adăuga ultima rată pe anul respectiv de încă șase florini plătiți în 31 octombrie, dată care probabil marca închiderea șantierului pe timpul iernii (*ad sortem suorum laborum finalis solutionis*).²⁹ În anul 1514 el a lucrat la fortificație și la o poartă secundară împreună cu Georgius *Lapidida*.³⁰ Este posibil ca activitatea

---

23 Wenrich 1889, p. 45. Pe listele de impozite din 1514 și 1518 este înregistrat Jerg Dawm sau Gorig Dawm cu o casă pe ulița Ungurilor *intra muros*. *Rechnungen_Bistritz_IV_a_14*; *Rechnungen_Bistritz_IV_a_17*.

24 1514.05.16: „Item die ut supra dati sunt pro lignis ad portulam Macellorum pro fabrica eiusdem d. 45”. *Rechnungen_Bistritz_IV_a_14*.

25 „[...] in ede quondam Petri lapicide [...]”. MOL Arcanum DL-DF 22550, accesat 08.10.2023.

26 Casa era înregistrată în zona de impozitare din partea de nord-vest a orașului, în cartierul al doilea și era impozitată cu 3 dica în 1475, 4 dica în 1486, iar în 1505 și 1511 din nou cu 3 dica și respectiv 4 dica impuși văduvei lui Merten Kretschmer în 1514. *Rechnungen_Bistritz_IV_a_5*; *Rechnungen_Bistritz_IV_a_6*; *Rechnungen_Bistritz_IV_a_12*; *Rechnungen_Bistritz_IV_a_13*; *Rechnungen_Bistritz_IV_a_14*. Vezi și Gündisch 1976, pp. 184–185; Gündisch 1993, pp. 266, 406.

27 Dincă 2022, p. 168.

28 *Rechnungen_Bistritz_IV_a_6*; *Rechnungen_Bistritz_IV_a_12*.

29 *Rechnungen_Bistritz_IV_a_13*.

30 *Rechnungen_Bistritz_IV_a_14*.

acestui pietrar la Bistrița să fi durat până în 1520, când apare pentru ultima dată pe listele de cheltuieli un meșter *Johannes lapicida*, care a lucrat la clădirea arsenalului de lângă Poarta Lemnelor și la casa care aparținuse lui Marcus Krocher, intrată în proprietatea orașului și situată *intra muros*.³¹ În 1520 au mai lucrat pentru oraș alți trei pietrari, respectiv *Martinus lapicida*, *Trutvinus lapicida* alias *Traudwayn Maurer*, care a sculptat ancadrame de uși și ferestre din piatră, și *Benedictus lapicida* din Dej, autorul unui portal care a fost transportat de la Dej și pentru care meșterul a fost plătit cu 12 florini.³²

O categorie aparte a celor care lucrau cu piatra erau tăietorii sau spărgătorii, care extrăgeau piatra din carieră și o spărgeau sau tăiau la forma și dimensiunile potrivite pentru a putea fi pusă în operă. În registrele de socoteli bistrițene ei apar cu apelativul *fractor lapidum*, *saxifragus* sau *Steybrech* (Steinbrecher), ca *Jacob Steybrech*, *Martinus fractor lapidum* sau *Johannes Saxifragus*. În cadrul tăietorilor de piatră (fr. *tailleur de pierre*) puteau exista meșteri inițiați în arta prelucrării pietrei, care finisau blocuri de piatră și știa sculpta muluri sau ornamente, cum a fost *Johannes Saxifragus*, care în 1519 era plătit de oraș cu 4 florini pentru piatra destinată mormântului plebanului³³; foarte probabil, era vorba despre mormântul preotului Blasius, care a ocupat funcția de paroh al orașului între anii 1502–1519.³⁴ Se pare că munca acestor meșteri acoperea un spectru destul de larg, după cum arată o înregistrare din socotelile de bere pe anul 1487 privind o plată făcută lui *Georgius saxifragus* în contul unei zidiri, probabil cu piatră, la turnul din cetate,³⁵ sau cea privind un transport de piatră pentru zidărie, făcut în 1504 de *Johannes Parvus murator*,³⁶ care în 1503 apare ca *fractor lapidum* plătit cu 45 de denari *in rationem lapidum fracture sue*.³⁷

Piatra folosită în construcții provenea din demolarea cetății lui Ioan de Hunedoara (*ex castro civitatis*), precum și de la Livezile (*Jaad/Jád*) (unde existau o carieră de piatră³⁸ și vestigii ale unui castru roman în hotarul localității), de la Slătinița (Pintak) și Dumitra (Mettersdorf). După cum indică registrele de socoteli, dar și planurile de secol XVIII ale orașului, cetatea lui Ioan de Hunedoara a fost înglobată în colțul de nord-est al incintei fortificate și se pare că demolările realizate după 1465 priveau în principal zidul dinspre oraș al cetății, care mai târziu a fost înlocuit cu o întăritură de tip palisadă³⁹ (Fig. 8).

31 *Rechnungen_Bistritz_IV_a_2_Steuer*.

32 *Rechnungen_Bistritz_IV_A_1_Steuer*; *Rechnungen_Bistritz_IV_A_4_Steuer*; *Rechnungen_Bistritz_IV_a_17*.

33 *Rechnungen_Bistritz_IV_a_17*.

34 Firea 2013, 169.

35 „Item saxifrago Georgio super novam cementationem factam ratione turris in castro civitatis datum est fl. 0,5”. *Rechnungen_Bistritz_IV_c_454_Bier*.

36 1504.04.28: „Item Johanni parvo muratori pro 25 vecturis lapidum muratorum fractorum in structuram civitatis dati sunt in solutionem d. 75”. *Rechnungen_Bistritz_IV_c_268_Wein*.

37 *Rechnungen_Bistritz_IV_a_10*.

38 Stein 1822, p. 102.

39 Vezi și Dahinten 1988, p. 322.

Registrelle de socoteli atestă participarea la construirea fortificației a numeroși zidari (*Murator* sau *Maurer*), dintre care o parte erau localnici proprietari de case în Bistrița. Dacă pe listele de impozite din 1461–62 erau înregistrați doar doi zidari, Franz Mawrer și Jacob Mawrer, ambii proprietari de case în oraș, în 1475 existau patru zidari, dintre care doi stăteau în chirie.⁴⁰ Efectivul meșterilor zidari a crescut odată cu volumul lucrărilor, astfel că între anii 1512 și 1520 sunt atestați în total șapte zidari, care au lucrat pentru oraș.

La început, varul pentru mortar era transportat de la Turda și Moldovenești și se pare că abia în 1512 orașul și-a construit propriul cuptor de var (*pro structura fornacis civitatis cimenti*).⁴¹

Cei mai numeroși meșteri angajați pe șantierele orașului au fost dulgherii (*carpentarius*, *Zimmermann*). Arhitecți ai structurilor din lemn (case, șarpante, poduri etc.), dulgherii sunt atestați în Transilvania deja din secolul al XIII-lea și au reprezentat, probabil, cel mai stabil și răspândit meșteșug în domeniul construcțiilor din perioada medievală. Dacă în anii 1461-62 la Bistrița trăiau patru dulgheri (Nicus Czymermann, Merten Czymermann, Gergen Czymermann, Jurg Czymermann), toți proprietari de case în oraș, în aceeași perioadă pe listele de impozite figurau doar doi zidari și un singur pietrar (Hans Stayner).⁴² Între anii 1475 și 1520, pe șantierele bistrițene a fost angajat un număr important de dulgheri care au lucrat la clădirea arsenalului, la acoperișurile zidurilor, la turnuri și la întăriturile porților, au construit bolți din scânduri, șarpante și planșee din lemn, au reparat sau au refăcut podurile și au confecționat baliste.

Au existat și meșteri angajați de oraș cu salar anual, pe lângă care erau retribuiți suplimentar în acord, în funcție de lucrare. Un astfel de meșter a fost Johannes Magnus, probabil dulgher, care în 1492 a lucrat, împreună cu câteva ajutoare, la acoperirea turnului de la Poarta Lemnelor, iar în 1495 la zidul fortificației.⁴³ În 1510 este atestat un dulgher angajat al orașului, căruia în luna decembrie i se plăteau 50 de denari (*carpentario civitatis nostre in*

Fig. 8. Planul colțului de nord-est al incintei cu Turnul Croitorilor, detaliu din planul Theuern, 1750 (Österreichisches Staatsarchiv Viena, Kriegsarchiv)

40 Gurg Mawrer chiriaș la Jacob Litteratus și Caspar Mawrer chiriaș la Lassel Goltsmidt. *Rechnungen_Bistritz_IV_a_5*.

41 *Rechnungen_Bistritz_IV_a_13*. În compoziția mortarelor intra varul stins amestecat cu apă, nisip și un aditiv sau un liant (clei de oase, caseină, resturi vegetale, cărămidă pisată etc.).

42 Gündisch 1977, pp. 337–347; *Rechnungen_Bistritz_IV_a_3*; *Rechnungen_Bistritz_IV_a_4*.

43 1492.10.16: „Johanni Magno in suo stipendio annuali assignati sunt die quo fl. 2”. *Rechnungen_Bistritz_IV_a_8*.

sortem sui stipendii).⁴⁴ Materialul lemnos era adus dintr-o pădure a orașului din apropiere și din satele din district, cel mai des de la Livezile (*Jaad, Jád*), dar și de la Dorolea (*Bistricia Arida/Kleinbistritz/Kisbeszterce*), Dumitrița (*villa Valtheri/Kysdemeter/Waltersdorf*) sau Ghinda (*Vinda/Windau*). Lemnul putea fi deja prelucrat, cum se întâmpla în 1492, când oamenii din Dorolea au transportat, pe lângă alte materiale, grinzi și căpriori din lemn, sau în 1495 când erau aduse scânduri/plăci (*pluteis vulgo Dyll*) de la Dumitrița.⁴⁵

O altă categorie de meșteri atestați în registrele de socoteli sunt tâmplarii (*mensator, Tischler*). Lucrările realizate de aceștia pentru oraș cuprindeau matrițe pentru confecționarea cărămizilor, piese de mobilier, uși din lemn și componente pentru piese de armament.

Cărămidarii (*laterator, Ziegler*) reprezentau o parte importantă a meșterilor activi pe șantierele bistrițene de la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul celui următor. În 1486 erau înregistrați un cărămidar localnic, Johannes Dragusch sau Dragosch, și maistrul Leonhardus, care ambii au manufacturat cărămizi (*lateres*) pentru fortificație, precum și Johannes Malchiar *laterator*, care a realizat învelitoarea acoperișului unui turn.⁴⁶ Există obiceiul ca la sfârșitul sezonului sau la terminarea unei lucrări, meșterilor să li se acorde suplimente în băutura sau bani. La Bistrița de pildă, în 5 noiembrie 1486, cărămidarii au fost cinstiți cu bere de către magistrat (*cervisia laterificibus propinatur pro laboribus eorundem*).⁴⁷ Pe lângă cărămidari, pe șantierele bistrițene au lucrat și câțiva țigleri (*tegulator*), care, după cum arată registrele de socoteli, au executat învelitori de acoperiș și au confecționat țigle, ca Merthenn Tegulator, care în august 1512 furniza orașului 3.500 de țigle mari, pentru care a primit 3 florini și 50 de denari, sau Nicolaus Tegulator, plătit în același an cu 1 florin și 50 de denari *pro tegulis*.⁴⁸

Lucrările la berărie au fost încheiate cu construcția șarpantei acoperișului în vara anului 1487.⁴⁹ În 1504, orașul construia o cărămidărie,⁵⁰ care este atestată și în 1514 (*(b)orreum laterum*), unde probabil că existau unul sau mai multe cuptoare de ars cărămidă.⁵¹ Localizarea cărămidăriei, care trebuie să fi fost situată în afara zidurilor, nu este cunoscută. În secolul al XVIII-lea, cuptoarele de ars cărămidă se aflau în partea de sud-est a orașului, dincolo de râul Bistrița.⁵² Au existat perioade când cererea de materiale de construcții nu putea fi satisfăcută doar de meșterii din oraș și s-a apelat la satele din zonă.

44 Rechnungen_Bistritz_IV_c_269_Wein.

45 Rechnungen_Bistritz_IV_a_9.

46 Rechnungen_Bistritz_IV_c_454_Bier.

47 Rechnungen_Bistritz_IV_c_454_Bier.

48 Rechnungen_Bistritz_IV_a_13.

49 Rechnungen_Bistritz_IV_a_7.

50 1504.04.30: „Feria tertia ante Philippiet Jacobi apostolorum Criastiano Gößelac Leonardo Hentles ex Iad necnon Henrico Brantschod pro 32 centenis cilindriis in structuram civitatis super edificia portarum ac horrea latrifacure dati sunt f. 4 d. 50”. Rechnungen_Bistritz_IV_c_268_Wein.

51 Rechnungen_Bistritz_IV_a_14.

52 Vezi Salontai 2017–2018, pp. 7–8, 13–14 și fig. 9.

Astfel, în 1492 oameni din satul Dorolea aduceau 1450 de olane (*imbrices*) pentru acoperișul curții de nord, iar în același an erau transportate de la Dumitrița 550 de țigle pentru turnul Porții Lemnelor, în vreme ce de la Livezile au fost aduse olane și lemn de tei.⁵³

Rămân neclare aspectele privind diviziunea muncii și gradul de specializare a unor meșteri cum au fost de pildă Johannes Magnus, atestat cu lucrări de dulgherie, dar și de pietrărie,⁵⁴ Johannes Parvus *murator* care spărgea piatră în 1503,⁵⁵ sau Johannes Monachus, probabil un fost călugăr, care în anii 1504 și 1505 a lucrat la structura zidurilor de apărare și la acoperirea acestora, la amenajarea unui iaz, la confecționarea schelelor și la construcția unor poduri.⁵⁶

În afara meșterilor profesioniști, în registrele de socoteli au fost înregistrați numeroși muncitori necalificați, ajutoare, slujitori și prestatori de servicii care au participat la realizarea construcțiilor. S-au făcut numeroase plăți pentru transporturi de nisip, piatră, cărămidă și lemn pe care le asigurau locuitorii orașului sau sătenii din district cu căruțele lor. Gălețile, ciuberele, covețile și alte recipiente folosite la prepararea mortarului pe șantier sau pentru alte nevoi erau confecționate de butnari (*doleator*). Ca materiale de construcție s-au folosit piatra, cărămida, mortarul de var, lemnul și lutul, iar pentru învelitori țiglele, olanele și șindrila. Folosirea șindrilei este atestată în 1487, când Baltizar Blwm confecționa 800 de bucăți de șindrila *ad civitatis edificia*, iar în 1514 se punea șindrila la întărirea Porții Lemnelor.⁵⁷ Acolo unde era posibil, materialul de construcție provenit din demolări era reciclat prin utilizare în noile structuri aflate în lucru; așa de pildă, în 1487 se plăteau transporturi de lemne (grinzi?) și căpriori de șarpantă de la lupanarul vechi la cel nou.⁵⁸ S-au adus și materiale de construcție sau componente noi din afara orașului, cum ar fi varul, ori gata fabricate sau finisate, cum ar fi grinzi din lemn, căpriori, scânduri și șipci sau cărămizi, țigle și olane.

În perioada analizată s-a lucrat și la turnul bisericii parohiale, după cum indică inscripțiile cu anii 1487, 1509, 1513 și 1519 de pe fațadele etajelor întâi, doi, trei și patru, dar rămâne neclar dacă unele plăți, ca cele făcute în 1487 dulgherului Johannes pentru lucrări *ad turrim nostre civitatis și in turri novo*, priveau turnul bisericii⁵⁹ sau un turn al fortificației. Turnul bisericii apare menționat explicit în socotelile orașului din 1492, când se plăteau

---

53 Rechnungen_Bistritz_IV_a_8.

54 1492.09.16: „Johanni Magno pro factura lapidum assignati sunt die quo supra fl. 2”. Rechnungen_Bistritz_IV_a_8.

55 „Johanni Paruo lapidum fractori in rationem lapidum fracture sue d. 45.” Rechnungen_Bistritz_IV_a_10.

56 Rechnungen_Bistritz_IV_a_12; Rechnungen_Bistritz_IV_c_268_Wein.

57 „Item pro scilindriis super fortalitiu porte superioris”. Rechnungen_Bistritz_IV_a_14. Turnurile porților și curțile au fost învelite cu țigle și olane, aici fiind vorba probabil de întărirea din fața porților.

58 Rechnungen_Bistritz_IV_c_454.

59 Dahinten 1988, pp. 213–214.

custodi turris ecclesie sancti Nicolai 7½ denari, apoi în 1518 se dădeau curatorului bisericii parohiale (*edituo ecclesie divi Nicolai*) 41 de florini, iar în 1519 alți 20 de florini pentru construcția turnului.⁶⁰ Evidența cheltuielilor pentru lucrările de construcții realizate la biserica parohială și la turnul clopotniță a fost probabil cuprinsă într-un registru al parohiei, așa cum s-a întâmplat la bisericile din Biertan și Jelna. Totuși, se pare că odată cu construcția fortificației, turnul bisericii a fost inclus în sistemul defensiv al orașului, ca punct de observație și de supraveghere a împrejurimilor de către un paznic plătit de magistrat, funcție care a fost integrată cu cea de semnalare a incendiilor în interior.⁶¹ Prin înălțarea sa cu încă trei etaje după 1500, turnul bisericii a devenit dominantă arhitectonică a orașului, ceea ce i-a conferit și un caracter de reprezentare, ca simbol al importanței și prosperității economice a comunității.

La fel ca la Sibiu și Brașov, registrele de socoteli ale Bistriței oferă o imagine detaliată asupra organizării șantierelor de construcții orașenești la sfârșitul evului mediu. Datele indică un volum mare de lucrări realizate începând din deceniul al optulea al secolului al XV-lea, prin deschiderea concomitentă a mai multor șantiere pentru care a fost angajată și mână de lucru externă, cu participarea localnicilor și a locuitorilor din district la aprovizionarea cu materiale de construcții.⁶² Întreprinderile edilitare realizate de oraș, în special construcția fortificației, au stimulat producția autohtonă de materiale de construcții și au creat un context favorabil dezvoltării în deceniile următoare a meșteșugurilor din domeniul construcțiilor. Prezența unor meșteri specializați la Bistrița este atestată de cererea adresată în 1513 de regele Vladislav al II-lea orașelor săsești din Transilvania, între care se număra și Bistrița, de a trimite pietrari pentru repararea cetății Peth (Dubova, jud. Mehedinți)⁶³ sau cea a voievodului Moldovei, Petru Rareș, care în 1529 solicita magistratului bistrițean un pietar priceput care să lucreze la cetatea Neamț⁶⁴.

Lucrările la fortificația orașului Bistrița s-au prelungit până spre mijlocul secolului al XVI-lea cu întărirea porților, prin adăugarea de turnuri și barbacane în exterior și dublarea curții de pe latura de vest, între Poarta Hospitalului și Poarta Ungurilor.⁶⁵ În aceeași fază de perfecționare a sistemului de apărare poate fi încadrată și construcția bastioanelor din colțurile de sud-est și sud-vest, care sunt identificabile cu cele două *propugnacula* et

---

60 „Item die Veneris post Sophie dedimus edituo vel vitrico ecclesie divi Nicolai ad structuram turris fl. 20”. În 1519 s-au mai dat curatorului încă 35 de florini, fără să fie specificat scopul. *Rechnungen_Bistritz_IV_a_17*.

61 Zezi și: Dahinten 1988, p. 211; Salontai 2016, pp. 85–87; Bădescu 2012, p. 192.

62 În afara serviciilor prestate de diverși seculari, în 1505, niște călugări (*monachis*) erau plătiți pentru transporturi de cărămizi, țigle și lemn de schelă (*Rostholcz, Rüstholz*). *Rechnungen_Bistritz_IV_a_12*.

63 SJAN Sibiu, Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Colecția de documente medievale, Seria U IV, Nr. 165) (publicat online pe <http://www.arhivamedievala.ro>, accesat 20.08.2024).

64 Hurmuzaki 1911, pp. 317–318.

65 Dahinten 1944, pp. 320–322.

Basthya ex lapidibus pentru care, la începutul anului 1522, regele Ludovic al II-lea acorda bistrițenilor un sprijin financiar în valoare de 150 de florini din censul Sf. Martin.⁶⁶ Ansamblul fortificației a dăinuit până la mijlocul secolului al XIX-lea când zidurile și turnurile, devenite perimate, au început să fie pe rând demolate, iar materialele de construcție rezultate să fie vândute sau refolosite pentru alte scopuri de către oraș.⁶⁷ Acțiunea se înscria în amplul curent novator, care în perioada respectivă a marcat evoluția orașelor medievale din Transilvania și din întreaga Europă și care urmărea încorporarea vechilor suburbiilor în intravilan și adaptarea cadrului urban la cerințele funcționale și estetice specifice orașului modern (aparitia unor noi tipuri de activități economice, a dotărilor culturale și de agrement, fluentizarea circulației etc.). Din ansamblul fortificației medievale se mai pot astăzi vedea fragmente din zidul estic, în spațele fostei biserici franciscane (Fig. 9) și din cel sudic, pe actuala stradă Ecaterina Teodoroiu (Fig. 10), în vreme ce dintre turnurile de apărare se conservă doar

Fig. 9. Vestigii din curțina fortificației de pe latura de est

Fig. 10. Fragment păstrat din zidul de apărare cu vestigiile porții secundare de sud

66 „Egregii fideles nobis dilecti cives civitatis nostre Bistriciensis sano usi consilio, pro necessaria eiusdem civitatis hoc tempore periculoso conservacione, decreverunt, duo propugnacula et Basthya ex lapidibus facere, volentes igitur nos huiusmodi laudabiliter ipsorum propositum aliquatenus adiuvaré, ex taxa post hoc primitus de medio saxonum nostrorum Transsilvanensium nobis exigenda, statuimus eisdem civibus nostris pro subsidio, ad perfectionem predictorum duorum propugnaculorum centum et quinquaginta floreni deputare, et defalcare. Ita tamen quod huiusmodi summam non alio sed ad fabricam et constructionem eorundem propugnaculorum exponere debeant [...]”. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj, Fond Primăria orașului Bistrița, Seria 1, Nr. 645; MOL Arcanum DL-DF 247697; Berger 1894, p. 20, nr. 740.

67 Despre demolarea fortificației la Dahinten 1944, pp. 35–41; Dahinten 1988, pp. 336–340.

Turnul Dogarilor, din vecinătatea fostului claustru dominican, împreună cu un fragment din curtea învecinată (Fig. 11).

Fig. 11. Vedere cu Turnul Dogarilor și curtea adiacentă înainte de restaurare (după Sigerus 1904)

Viitoare săpături arheologice ar putea completa informațiile din izvoare referitoare la construcțiile realizate în perioada analizată, în special cele privind arhitectura întăriturilor exterioare, acele *fortalitia foris* și *fortalitia porte superioris* (Poarta Lemnelor) la care se lucra în 1492 și 1514 cu piatră, lemn, șindrila și olane și care, după cum arată documentele grafice de secol XVIII, au evoluat spre forma unor barbacane prevăzute cu o curte apărută de un zid curb și de un al doilea turn dispus în exterior.

Bibliografie

- Băldescu 2012 Irina Băldescu, *Transilvania medievală, Topografie și norme juridice ale cetăților Sibiu, Bistrița, Brașov, Cluj*, București: Editura Simetria, 2012.
- Berger 1894 Albert Berger, Urkunden-Regesten aus dem alten Bistritzer Archive, III. Teil (von 1517 bis 1526), în *Programm des evangelischen Obergymnasiums A.B. zu Bistritz*, 1894/95, pp. 5–45.
- Borbély 1943 Andor Borbély, Erdélyi városok képekönnye 1736-ból, în *Erdélyi Múzeum*, 48(2), 1943, pp. 197–215.
- Dahinten 1944 Otto Dahinten, Beiträge zur Baugeschichte der Stadt Bistritz, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, 50, 1944, pp. 313–460.
- Dahinten 1988 Otto Dahinten, *Geschichte der Stadt Bistritz in Siebenbürgen* (Studia Transylvanica, Bd. 14), ed. Ernst Wagner, Köln Wien; Böhlau Verlag, 1988.
- Dincă 2022 Adinel C. Dincă, Comunitatea laică și parohia în Jelna la 1500: între micro-istorie și micro-sociologie, în *Revista Bistriței*, XXXVI, 2022, pp. 156–177.
- Firea 2013 Ciprian Firea, Preoți parohi și artă în orașul Bistrița la sfârșitul evului mediu, în *Revista Bistriței*, XXVII, 2013, pp. 160–172.
- Gaiu, Duda, Calu 2017 Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Mircea Calu, *Bistrița – Imagini subiective*, Bistrița: Editura Nosa Nostra, 2017.
- Gündisch 1976 Konrad G. Gündisch, Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței pînă la începutul secolului al XVI-lea, în *File de Istorie*, IV, 1976, pp. 147–193.

- Gündisch 1977 Konrad G. Gündisch, Cele mai vechi socoteli ale oraşului Bistriţa (1461, 1462), în *Acta Musei Napocensis*, XIV, 1977, pp. 337–347.
- Gündisch 1993 Konrad G. Gündisch, *Das Patriziat siebenbürgischer Städte im Mittelalter* (Studia Transylvanica, 18), Köln Weimar Wien: Böhlau Verlag, 1993.
- Hurmuzaki 1911 Eudoxiu de Hurmuzaki (ed.), *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XV, Bucureşti: Atelierele grafice Socec & Comp., 1911.
- MOL Arcanum Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár (<https://archives.hungaricana.hu/en/charters>).
- Rechnungen_Bistritz *Die mittelalterlichen Rechnungsbücher der Stadt Bistritz in Siebenbürgen (1461-1520)*, Ed. Zsolt Simon, András Péter Szabó, Ungarisches Institut an der Universität Regensburg, 2013, ediție online <https://www.ungarisches-institut.de/forschungen/projekte/laufende-projekte/251-die-mittelalterlichen-rechnungsbücher-der-stadt-bistritz-in-siebenbürgen-2.html>.
- Salontai 2016 Mihaela Sanda Salontai, Die Stadtkirche als Repräsentationsmittel des aufstrebenden Bürgertums: Die St. Nikolauskirche in Bistritz, în *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, 39, 2016, pp. 76–90.
- Salontai 2017–2018 Mihaela Sanda Salontai, Meşteri din Transilvania în secolele XIV–XVI: Cărmidarii, în *Ars Transsilvaniae*, XXII–XXIII, 2017–2018, pp. 5–19.
- Sigerus 1904 Emil Sigerus, *Aus Alter Zeit*, Hermannstadt: Druck und Verlag der Kunst-Anstalt Jos. Drotleff, 1904.
- Stein 1822 Christian Gottfried Daniel Stein, *Nachträge zu dem geographisch-statistischen Zeitungs-, Post- und Comtoir – Lexicon*, Leipzig: J. C. Hinrichs, 1822.
- UB *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. VI, ed. Gustav Gündisch, Herta Gündisch, Gernot Nussbächer, Konrad G. Gündisch, Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981.
- Țiplic 2009 Ioan Marian Țiplic, *Bresle și arme în Transilvania (secolele XIV–XVI)*, Bucureşti: Editura Militară, 2009.
- Wenrich 1889 Wilhelm Wenrich, Künstlernamen aus siebenbürgisch-sächsisches Vergangenheit, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, NF, 22, 1889, pp. 42–78.

ANEXA

Meșteri atestați pe șantierul orașului între anii 1475 – 1520

I. Pietrari

Nr.	Nume meșter	Obiectiv	Data	Text	Sursa
1	Petrus Lapidica	Turnul Porții Hospitalului	1487.07.23	<i>Item magistro Petro lapicide in labore turris penes hospitalensem in conventione nova super nova cimentatione facta inter ligamina fl. 1</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_7
2	Petrus Lapidica (Cementarius)	Turnul Porții Hospitalului	1487.08.13	<i>Item Petro cimentario ratione murationis facte inter ligamina turris nostre pro finali conclusionis et solutione fl. 6.</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_7
3	Johannes Lapidica ¹	Clădirea Primăriei	1512.06.27	<i>Item die sancti Ladislai regis magistro Johanni Lapicide ad sortem suorum laborum factorum in consistorio ratione unius balta [!] finalis solutionis dati sunt fl. 6 d. 75</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_13
4	Johannes Lapidica	Zidul fortificației	1512.08.27	<i>Item die ut supra dati sunt magistro Johanni Lapicide ad sortem suorum laborum factorum circa murum civitatis fl. 10</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_13
5	Johannes Lapidica, Georgius Lapidica	O poartă mică a orașului (Măcelarilor ?)	1514	<i>Lapidis(!) Georgio, Johanni ad sortem suorum laborum factis circa portulam fl 1 d. 50</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_14
6	Martinus Lapidica	?	1520	<i>Martino Lapicide defalcati ratione census, fl. 1 d. 8; Item dedimus eidem Martino ad laborem d. 50</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_A_1_Steuer
7	Benedictus Lapidica din Dej	Portal din piatră	1520.01.17	<i>Item eodem die Benedicto lapicide de Dees ad rationem unius janue fl. 3</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_17
8	Trutvinus Lapidica	Ancadramente de ferestre din piatră	1520.04.29	<i>Dominico die ante Philippi et Jacobi, Trutvino lapicide ad sortem fenestrarum lapidarum fl. 7</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_17
9	Trutvinus Lapidica	Ancadramente de ferestre și uși din piatră	1520.11.13	<i>Item aus dem quartal dem Maurer dem Traudwaym for dñj Thyv vnd Fynster fl. 4</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_A_1_Steuer
10	Johannes Lapidica	Clădirea arsenalului de la Poarta Lemnelor	1520.05.31	<i>Item Johanni lapicide ratione laborum suorum circa domum bombardarii penes portam Ligneam ex primo 1/4, d. 42</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_17
11	Johannes Lapidica	Casa orașului, fostă a lui Marcus Krocher	1520.09.23	<i>Item eodem die Johanni Lapicide ad eundem laborem domus [domus civitatis, que fuit condam Marci Krocher] fl. 2</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_17

1 Posibil același cu Hans Stemetz, proprietar de casă în 1505 în cartierul al doilea, impozitată cu 3 dica. Rechnungen_Bistritz_IV_a_12.

II. Zidari

Nr.	Nume meșter	Obiectiv	Data	Text	Sursa
1	Petrus Murator	Zidul fortificației	1475.07.16	Item Petro Muratori in solutionem laboris murandi solvimus dominica post Margarethe fl. 20	Rechnungen_Bistritz_IV_a_5
2	Johannes Murator	?	1505.09.13	Johanni Muratori in rationem laboris f. 10	Rechnungen_Bistritz_IV_a_12
3	Johannes Murator ²	Fortificație	1512.06.20	Item magistro Johanni Muratori dati sunt dominica proxima ante Decem millia martirum ad sortem suorum laborum f. 5	Rechnungen_Bistritz_IV_a_13
4	Anonim	?	1512.06.20	Item muratori novo qui advenit dati sunt d. 40	Rechnungen_Bistritz_IV_a_13
5	Johannes Murator	Fortificație	1513.05.16	Item ex eadem pecunia dati sunt altera die post festum Penthecostem Johanni muratori ad sortem suorum laborum factorum circa fortallium fl. 7	Rechnungen_Bistritz_IV_a_14
6	Simon Murator ³	Depozit cereale (?)	1514.07.02	Item Simoni muratori dati sunt pro melioratione cubuli (cubili?) tritici d. 40	Rechnungen_Bistritz_IV_a_14
7	Mastru zidar din Cepari	?	1514.08.23	Item die ut supra magistro Muratori de Schepann pro certis laboris d. 94	Rechnungen_Bistritz_IV_a_14
8	Johannes Murator	Porțile mici (?)	1514.08.06	Item magistro Johanni muratori pro suis laboribus factis circa portulas panvas dum cruciferi venerant datis fl. 1. d. 25	Rechnungen_Bistritz_IV_a_14
9	Ladislaus Murator	?	1520.11.25	Item Ladislaw Moratori qui laboravit superius apud sanctam Mariam d. 40	Rechnungen_Bistritz_IV_A_1_Steuer
10	Bartholomeus Murator	Baia comunală	1520.11.25	Item Bartholomei [!] muratori qui laboravit in balnea fl. 1	Rechnungen_Bistritz_IV_A_1_Steuer
11	Anonim	Casa meșterilor de puști/ archebuzierilor	1520.11.25	Item dem Maurer, das her öj hocken eyn hat gehauen Pixemester haus d. 10	Rechnungen_Bistritz_IV_A_1_Steuer

2 Posibil același cu zidarul de la pct. 2, 5, 8, respectiv cu Hanns/Hannes Maurer sau Murer/Mawrer, înregistrat în anii 1512, 1514, 1517 și 1518 ca proprietar de casă în cartierul al doilea. Rechnungen_Bistritz_IV_a_13; Rechnungen_Bistritz_IV_a_14; Rechnungen_Bistritz_IV_a_15; Rechnungen_Bistritz_IV_a_17.

3 Probabil același cu Simon Maurer sau Murer, chiriaș la Benedict Bibbayr în 1514, iar în 1518 proprietar de casă pe ulița Ungurilor. Rechnungen_Bistritz_IV_A_1_Steuer; Rechnungen_Bistritz_IV_a_14; Rechnungen_Bistritz_IV_a_15; Rechnungen_Bistritz_IV_a_17.

III. Dulgheri

Nr.	Nume meșter	Obiectiv	Data	Text	Sursa
1	Johannes	Turn de apărare (?)	1486	<i>Item carpentario Johanni suo in stipendio ratione ligamenti turris dati sunt fl. 1 d. 50</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_c.454_Bier
2	Doi dulgheri	Podul uliței Crewalt	1486.11.05	<i>Item carpentariis duobus in melioratione pontis penes portam Creufaldt d. 20</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_c.454_Bier
3	Thomas	Boltă din lemn în clădirea Primăriei; Repararea unui pod	1487.05.27	<i>Item Thome carpentario facienti testudinem cum pluteis in domo pretorii nostre civitatis d. 40; Item carpentario Thomasch in melioratione pontium civitatis iterum fl. 2</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_c.454_Bier
4	Johannes	Turnul de la Poarta Hospitalului	1487.06.10	<i>Item Johanni carpentario pro edificis ad turrim nostre civitatis penes portam hospi(talensem) fl. 5</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_7
5	Anonim	Acoperișul berăriei	1487.06.10	<i>Item quodam carpentario pro tectura domus braxatorie in qua exquoquitur cervisia dati sunt d. 60</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_7
6	Erasmus	Palisadă (?) la Poarta Ungurilor	1487.07.08	<i>Item Erasmo carpentario in labore valli videlicet aquam penes portam Vngaricalem assignati sunt fl. 4</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_7
7	Erasmus ⁴	Acoperișul turnului Porții Lemnelor	1492.09.16	<i>Erasmo carpentario ratione turris platee Lignorum facienti ligamina tectus illius assignati sunt fl. 10</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_8
8	Johannes Magnus (?)	Turnul Porții Lemnelor	1492.09.02 1492.09.16	<i>Johanni Magno cum suis in dietis certis tegendo cum pluteis assignati sunt d. 20;</i> <i>Johanni Magno cum suis consociis in dietis 14 iuvanti fabrum lignorum Erasmmum dati sunt d. 80</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_8
9	Petrus	Palisade la porți	1492.10.16	<i>Petro et Paulo carpentarii super stipendio suo: tegentibus vallum portarum ad rationem fl. 2</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_8
10	Paulus	Palisade la porți	1492.10.16	<i>Petro et Paulo carpentarii super stipendio suo: tegentibus vallum portarum ad rationem fl. 2</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_8
11	Johannes Monachus	Acoperiș la zidul fortificației	1505.07.13	<i>Dominica, ipso die Margarethe virginis Johanni Monacho una cum suis consociis pro dietis 22 in structuram tectus muri civitatis dati sunt f. 2 d. 20</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_12
12	Dulgherul orașului	?	1510.12.17	<i>Feria tertia ante Thome apostoli carpentario civitatis nostre in sortem sui stipendii dati d. 50</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_c.269_Wein

4 Ar putea fi același cu Erasmus Czymmerman, care în 1505 deținea o casă în primul quartal, pentru care plătea 2,5 dica și unde locuia cu chirie un alt dulgher, Peter Czymmerman. Rechnungen_Bistritz_IV_a_12.

Nr.	Nume meșter	Obiectiv	Data	Text	Sursa
13	Petrus ⁵	?	1512.10.03	<i>Item dominica proxima post festum sancti Michaelis dati sunt Carpentario Petro ad sortem suorum laborum fl. 6</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_13
14	Anonim	Turnul Cojocariilor	1514.07.23	<i>Item carpentario datus sunt die ut supra ad sortem suorum laborum factorum circa turrim pellificum fl. 1</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_14
15	Lucas Feysing ⁶ (sau Feysinger)	?	1514.08.06	<i>Item carpentario Feysing datus die ut supra ad sortem suorum laborum factis ad usum civitatis fl. 1</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_14
16	Blasius ⁷	?	1517.06.28	<i>Item Blasio carpentario d. 15; Item eidem eodem die fl. 2</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_15
17	Petrus	?	1519.06.12	<i>Item Petro carpentario fl. 1</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_17
18	Georgius ⁸	Casa orașului, fostă a lui Marcus Krocher	1520.09.23	<i>Item eodem die leorgio carpentario racione laborum suorum, quos fecit in domo civitatis, que fuit condam Marci Krocher d. 65</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_a_17
19	Anonim	Clădirea arsenalului	1520.11.04	<i>Item eodem die carpentario ad sortem laborum eiusdem domus (bombardarum) f. 1</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_A_1_Steuer
20	Georgius	Casa orașului, fostă a lui Marcus Krocher (?)	1520.11.24	<i>Item in profesto Katherine virginis Jeorgio Carpentario racione suorum laborum fl. 2 d. 40</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_A_3_Steuer
21	Solomon	?	1520.11.25	<i>Item isto die Katherine Solomon Carpentario d. 42</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_A_3_Steuer
22	Merten ⁹	?	1520.11.28	<i>Item dem Czymerman Merten 3 dogwerg d. 30</i>	Rechnungen_Bistritz_IV_A_4_Steuer

5 Posibil același cu Peter Czymerman, chiriaș la Erasmus în 1505 și înregistrat pe listele de impozite din 1512 ca proprietar de casă pe ulița Ungurilor; taxată cu 1,5 dica. Incert dacă în 1512 mai avea o casă pe ulița Lemmelor, taxată cu 0,5 dica, sau era vorba de persoane diferite. Rechnungen_Bistritz_IV_a_13.

6 Proprietar de casă în suburbia de est, pe ulița Crewalt (Creuald foris infra), pentru care plătea 2 dica. Rechnungen_Bistritz_IV_a_13. Rechnungen_Bistritz_IV_a_14.

7 Alias Bloes/Blos/Bleß Zcimerman sau Czymerman, înregistrat în anii 1512, 1514, 1517 și 1520 cu o casă în primul cartier. Rechnungen_Bistritz_IV_a_13; Rechnungen_Bistritz_IV_a_14; Rechnungen_Bistritz_IV_a_15; Rechnungen_Bistritz_IV_A_1_Steuer.

8 Posibil același cu Gorgk Zzymerman, care figurează pe listele de impozite din anul 1517 cu casă în primul cartier. Rechnungen_Bistritz_IV_a_15.

9 Probabil același cu Merten Zzymerman/Czymerman înregistrat în 1517 și 1518 ca și chiriaș la Simon Weber de pe ulița Ungurilor, în primul cartier. Rechnungen_Bistritz_IV_a_15; Rechnungen_Bistritz_IV_a_17.

IV. Tămplari

Nr.	Nume meșter	Obiectiv	Data	Text	Sursa
1	Anonim	O masă la casa(?) trăgătorilor/locul de tragere ¹⁰	1487.06.14	Item mensatori pro mensa ad domum sew metam sagittantium dati d. 28	Rechnungen_Bistritz_IV_c.454_Bier
2	Georgius Mensator	Matrițe de cărămizi	1487.07.09	Item magistro Georgio mensatori pro labore formularum ad lateres lateratori d. 24	Rechnungen_Bistritz_IV_a.7
3	Martinus Mensator	Matrițe de cărămizi	1487.07.09	Item Martino mensatori etiam pro formulis lateratori prebulimus d. 32	Rechnungen_Bistritz_IV_a.7
4	Antal meyster mensator ¹¹	Accesorii (afeturi?) pentru bombarde/tunuri (?)	1493.05.25	Antal meyster mensatori pro parva magna facta hominibus ad bombardas d. 60	Rechnungen_Bistritz_IV_c.375_Wein
5	Anonim	Matrițe de cărămizi	1512.06.02	Mensatori dati sunt pro certis laboribus vulgo Form pro lateribus d. 40	Rechnungen_Bistritz_IV_a.13
6	Anthonium Mensator ¹²	Ușă de prăvălie (?) Casa meșterilor de puști/ arcehubuzierilor	1512.10.31 1521.01.17	Mensatori pro uno hosto ad bolta d. 75 Item Anthonio Mensatori ratione laborum suorum ad domum pixidarum factorum f. 2 d. 60	Rechnungen_Bistritz_IV_A.3_Steuer

¹⁰ Era vorba de un loc amenajat în care se făceau exerciții de tragere la țintă. În anul respectiv sunt înregistrate alte plăți pentru lemn ad edificia mete sagittantium și ad fabricationem domus mete sagittantium, respectiv pro vectura argilii 21 et lignorum antiquorum mete sagittantium. Rechnungen_Bistritz_IV_c.454_Bier; Dahinten 1988, p. 415-416. Mai târziu, în 1495, se plătea repararea balamelor de poartă ad metas sagittantium, iar în 1521 se executau lucrări penes locum sagittandi. Vezi și Tiplic 2009, p. 48, 71.

¹¹ Probabil același cu Antal Tysler sau Tysler, care în 1512 deținea o casă impozitată cu 3 dica pe ulița Trăistarilor din cartierul al treilea. Pe aceeași uliță locuia, tot atunci, Lorentz Bogner mensator, care nu figurează cu lucrări pe șantierele orașului. Rechnungen_Bistritz_IV_a.13.

¹² Posibil același cu meșterul del la pct. 4, respectiv cu Antal Disler (sic) înregistrat în 1520 cu o casă pe aceeași uliță a Trăistarilor, pentru care plătea tot 3 dica. Rechnungen_Bistritz_IV_A.3_Steuer.

V. Căramidari și Țiglari

Nr.	Nume meșter	Obiectiv	Data	Text	Sursa
1	Johannes Dragusch ¹³	Cărămizi pentru fortificație (turn și curține?)	1486	Item Dragusch lateriffi(ciz?) pro lateribus ad turrim nostre civitatis dati sunt fl. 2; Item Johanni Dragusch ratione laterum ad edificia nostre civitatis fl. 1	Rechnungen_Bistritz_IV_c.454_Bier
2	Johannes Malchiar	Înveltoarea acoperișului unui turn (de apărare ?)	1486.11.05	Item Johanni Malchiar lateratori dati sunt sibi finaliter ratione tecture ad turrim civitatis fl. 5	Rechnungen_Bistritz_IV_c.454_Bier
3	Leonhardus	Cărămizi pentru fortificație	1486.11.05	Item magistro Leonhardo laterifici pro finali conclusionem ratione laterum datarum ad edificia civitatis dati sunt in die sancti Emerici fl. 11 d. 68	Rechnungen_Bistritz_IV_c.454_Bier
4	Servatius	Cărămizi de boltă	1487.06.14	Item lateratori Seruacio super lateres apertas ad testudines turrim civitatis fl. 3	Rechnungen_Bistritz_IV_c.454_Bier
5	Leonhardus	Cărămizi pentru fortificație	1487.08.13	Item magistro Leonhardo pro lateribus in edificia nostre civitatis assignati sunt fl. 6	Rechnungen_Bistritz_IV_a_7
6	Mathias Zeydel	Olane	1492.09.02	Mathia Zeydel pro centenariorum 8,5 imbricibus ad labores [pre]fatas assignati sunt fl. 1 d. 15	Rechnungen_Bistritz_IV_a_8
7	Johannes	Cărămizi	1503.06.10	Johanni et Nicolao laterum factoribus dati sunt in rationem suorum laborum [!] fl. 1	Rechnungen_Bistritz_IV_a_10
8	Nicolaus	Cărămizi	1503.06.10	Johanni et Nicolao laterum factoribus dati sunt in rationem suorum laborum [!] fl. 1	Rechnungen_Bistritz_IV_a_10
9	Egidius	Cărămizi pentru fortificație	1505.08.24	Egidio Latripario pro labore laterum in fabricam civitatis dati sunt fl. 6	Rechnungen_Bistritz_IV_a_12
10	Merthenn (Martinus) Tegulator	Țigle	1512.08.01	Item Tegulatori Merthenn dati sunt die ut supra ad solutionem numero 31 circa ad rationem finalis solutionis d. 21; Eidem dati sunt die quo ut supra pro tegulis magnis videlicet numero 3500 f. 3 d. 50	Rechnungen_Bistritz_IV_a_13
11	Nicolaus Tegulator ¹⁴	Țigle	1512.07.25	Item Nicolano Tegulatori dati sunt die ut supra ad sortem suorum laborum pro tegulis finalis solutionis f. 8 d. 53	Rechnungen_Bistritz_IV_a_13

13 Posibil același cu Hames Dragos înregistrat în 1475 ca proprietar de casă în primul cartier, pentru care plătea 1 dica. Rechnungen_Bistritz_IV_a_5. Incert dacă era același cu Dragosch sau Gragosch, care în 1461-1462 deținea o casă în cartierul al patrulea, taxată cu 1 dica, iar în 1462 era plătit cu 0,5 fl. „pro tegulis ad Santam Cruce”. Rechnungen_Bistritz_IV_a_2; Rechnungen_Bistritz_IV_a_3; Rechnungen_Bistritz_IV_a_4.

14 Proprietar de casă în 1512, pe Reußgasse (Reuß Gasse) din cartierul al patrulea, pentru care plătea 1 dica. Rechnungen_Bistritz_IV_a_13.

12	Petrus Tegulator ¹⁵	?	1512.06.06	Tegulatori Petro dati sunt ad rationem Johannis Lapidie die ut supra fl. 1	Rechnungen_Bistritz_IV_a_13
13	Nicolaus Laterator ¹⁶	?	1514.05.30	Item feria secunda proxima ante festum sacratissimi Corporis Christi dati sunt Nicolano lateratori ad sortem suorum laborum factorum fl. 5	Rechnungen_Bistritz_IV_a_14
14	Petrus Laterator	?	1514.06.06	Item feria 3a proxima post festum Penthecostenn dati Petro lateratori ad sortem suorum laborum fl. 3	Rechnungen_Bistritz_IV_a_14
15	Mathias Laterator	?	1517.06.28	Item eodem die ex eadem pecunia Mathie lateratori ad sortem laboris [fi?] 2	Rechnungen_Bistritz_IV_a_15
16	Matheus Laterator ¹⁷	?	1519.04.10	Item Matheo lateratori decimus ad sortem laborum suorum fl. 6 d. 20	Rechnungen_Bistritz_IV_a_16
17	Georgius Laterator	?	1519.04.28	Item die louis Pasche lateratori Georgio accomodato fl. 3	Rechnungen_Bistritz_IV_a_16
18	Mathias Laterator	Cărămizi	1519.07.06	Item feria quarta post festum Visitationis dive Virginis lateratori Mathie ad sortem laterum fl. 2	Rechnungen_Bistritz_IV_a_17

15 Alias Peter Czygler înregistrat în 1512 ca proprietar de casă pe ulița Ungurilor, în afara zidurilor. Rechnungen_Bistritz_IV_a_13.

16 Alias Niclos Laterator, proprietar de casă în cartierul al doilea, pentru care plăteea 1 dica în 1512. Rechnungen_Bistritz_IV_a_13. Posibil același cu meșterul omonim din 1503.

17 Posibil același cu Mathias Laterator de la pct. 15 și 18.